

те, що до відносин кредиту застосовуються загальні положення щодо позики та спеціальні положення щодо договору кредиту, що закріплені у главі 71 ЦК України, а також у інших нормативно-правових актах.

Щодо поняття договору позики, легальне його визначення міститься у статті 1046 ЦК України, за даним договором – позикодавець передає у власність позичальникові грошові кошти або інші речі, які визначені родовими ознаками, а позичальник, в свою чергу, зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів або таку ж кількість речей, які повинні бути такої ж якості та того ж роду.

В свою чергу, договір факторингу ЦК України визначає як фінансування під відступлення права грошової вимоги, за яким одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Факторингу присвячена глава 73 ЦК України. Окрім цього, стаття 350 Господарського кодексу України [2] та ч.3 ст.49 Закону України «Про банки і банківську діяльність» мають майже ідентичні визначення поняття факторингу [3].

Проте, в ході аналізу нормативної основи правого регулювання даних договорів, дійшли до висновку, що необхідно здійснити визначення окремо кредитних відносин, а також відносин, що виникають з договорів кредиту та факторингу. Оскільки відповідно до ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність» кредитними відносинами можна визначити відносини, що виникають у зв'язку здійсненням кредитних операцій щодо: розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені; надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; лізинг [3]; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);

Тобто слід зазначити, що кредитні відносини включають в себе сукупність інших відносин, які за своєю суттю є дещо різними. Нас цікавлять саме відносини, що виникають з договору кредиту, позики, а також відносини факторингу.

Щодо співвідношення понять позики та кредиту, на думку Лепех С.В., кредит є родовим поняттям, а позика – видовим, оскільки позика завжди

пов'язується із фактом передачі речі, а кредит може мати місце і тоді, коли такої передачі не було, а довіра проявилась в іншій формі (при відстрочці чи розстрочці оплати). Авторка пропонує вирізняти такі форми кредиту: позика, відстрочка та розстрочка платежу [4, с. 6].

Наприклад, на думку Л.П. Оплачко, відносини за кредитним договором варто розрізняти у широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні – це врегульовані нормами права відносини, що виникають між учасниками майнового обороту з приводу надання грошових коштів і товарно-матеріальних цінностей на визначений строк з відстрочкою платежу при перерозподілі матеріальних фондів на умовах терміновості, поворотності та платності у вигляді відсотків за кредитом. У вузькому (власному) ж розумінні відносини за кредитним договором – це врегульовані нормами цивільного права відносини, що виникають на підставі кредитного договору між банками, іншими фінансовими установами (кредитодавцями), та, відповідно до визначених ними вимог, фізичними чи юридичними особами (позичальниками) й передбачають передачу кредитодавцями грошових коштів позичальникам на визначений строк на умовах строковості, поверненості та оплатності у вигляді відсотків за кредитом [5, с. 10].

Як слушно зазначає Кривенда О.В., загальне поняття позикових правовідносин полягає у виникненні грошового боргового зобов'язання боржника перед кредитором. Позикові правовідносини, на його погляд, необхідно розглядати в широкому і вузькому розумінні. В широкому розумінні позикові правовідносини розглядаються як борг, що виникає при будь-якому борговому зобов'язанні, в якому одна особа має заборгованість перед іншою. У вузькому розумінні під позиковими правовідносинами розуміється позика у власному розумінні, що безпосередньо і цілеспрямовано виникає за самостійною правовою підставою, якою є договір позики, в силу якого одна сторона передає у власність іншій стороні гроші або речі, визначені родовими ознаками, під зустрічне зобов'язання повернути їх в майбутньому такої самої кількості і того ж роду [6].

Однак, факторинговими ж відносинами можна визначити відносини, що передбачають придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів. За своєю суттю відносини факторингу становлять комплекс відносин, що виникають у зв'язку з відступленням права вимоги, а також відносин, що впливають із кредитного договору.

Більшість вчених згодні в тому, що факторинг є видом позиково-кредитних операцій, за якими зобов'язання фактора щодо надання фінансування будуються за принципом договору позики або кредитного договору. Однак, дане твердження не безпідставно критикується опонентами, які зазначають, що при факторингу повернення грошової суми здійснюється не безпосередньо клієнтом, а його боржником, крім цього, вимога не завжди може співпадати із сумою, що надана фактором [7, с. 91].

В свою чергу, інші науковці зазначають, що факторинг це виключно самостійна цивільно-правова конструкція, ціль якої полягає у переданні коштів клієнту у власність за рахунок відступлення права вимоги клієнта до іншої особи [8, с. 123].

Стосовно предмету договору позики ним може виступати грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками. Що ж до предмету договору кредиту, то ним є виключно грошові кошти в національній або іноземній валюті. Предметом договору факторингу є не грошові кошти, а право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога). Майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо передання права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події. У цих випадках додаткове оформлення відступлення права грошової вимоги не вимагається [9, с. 683].

Розглядаючи сторін кредитного договору, то згідно зі статтею 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року кредитодавцем за договором кредиту можуть бути банки та інші фінансові установи (кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг), а також у передбачених законом випадках – фізичні особи-підприємці [10]. Однак, у випадку з банківським кредитом, кредитодавцем може виступати виключно банк. Для здійснення такої фінансової операції як надання коштів у позику (в тому числі і на умовах фінансового кредиту) за рахунок залучених коштів, банк повинен мати відповідну ліцензію [11, с. 349].

Відносно сторін (суб'єктів) договору позики, то ними згідно ЦК України, можуть виступати будь-які фізичні та юридичні особи. В свою чергу, у договорі факторингу сторонами є фактор і клієнт. Клієнтом у договорі факторингу може бути фізична

або юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності. Щодо позичальника за договором банківського кредиту, то ним може бути будь-яка особа, незалежно від виду діяльності. Однак, фактором може бути банк або фінансова установа, а також фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції. В договорі факторингу також присутні 3-ті особи, право грошової вимоги до якої відступає фактор. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що факторинг може використовуватись тільки у сфері підприємницької діяльності.

Необхідно звернути увагу, що аналіз норм ЦК України дає підстави вважати те, що кредитний договір є консенсуальним договором, договір позики – реальним, як і договір факторингу, проте при переданні права вимоги в майбутньому він стає консенсуальним. Договір позики може бути відплатним або безоплатним. Щодо договору кредиту та факторингу, вони є оплатними, двосторонніми, казуальними та відносяться до договорів у сфері надання фінансових послуг.

Кредитний договір завжди є строковим, щодо строку позики – законодавець зазначає, що боржник (позичальник) зобов'язаний повернути кредитору (позикодавцеві) позику у строк та в такому ж порядку, які встановлені договором. Однак, якщо договором не зазначений строк повернення позики або даний строк визначений моментом пред'явлення вимоги, така позика має бути повернена позичальником протягом тридцяти днів від дня пред'явлення вимоги позикодавцем про це, якщо інше сторони не встановили у договорі. Факторинг – зазвичай строковий, але може бути і безстроковим.

До істотних умов договору позики можна віднести предмет договору, тобто суму позики, розмір відсотків чи безпроцентний характер позики, строк повернення. Щодо істотних умов договору кредиту: предмет, а саме сума коштів, строк та ціна, тобто розмір відсотків [11, с. 21-22]. Істотні умови договору факторингу ідентичні, проте з певними уточненнями. Предметом даного договору є право вимоги, а ціною – розмір винагороди фактора. Обидва договори укладаються виключно у письмовій формі [12, с. 166-168].

Висновки. Таким чином, підсумовуючи, необхідно зазначити, що договорам позики, кредиту та факторингу за своєю суттю притаманні як схожі, так і відмінні риси, які надають змогу їх ідентифікувати. Серед яких те, що позику, кредит та факторинг особи використовують для задоволення різних потреб; позика та кредит повертається банку виключно позичальником, однак може бути

повернута за рахунок заставного майна чи коштів поручителя, а при факторингу кошти отримуються від дебіторів клієнта; стосовно суми, то за умовами позики та кредиту, розмір її завжди обумовлений договором, а за умовами факторингу сума не об-

межена і має можливість збільшуватися залежно від росту обсягу продажів клієнта; відносно засобів забезпечення зобов'язання, то позику кредит час-то видається під поруку або заставу, факторинг же цього не використовує.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18-22. – Ст. 144
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
4. Лепех С. М. Кредитний договір : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.М. Лепех; Львівський Національний Університет ім. І.Франка – Л., 2004. – 19 с.
5. Оплачко Л.П. Правове регулювання відносин за кредитним договором : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Л.П. Оплачко; Н.-д. ін-т приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України.. – К., 2011. – 19 с.
6. Кривенда О.В. Цивільно-правове регулювання позикових відносин в Україні: автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О.В. Кривенда; Київський національний університет імені Т. Шевченка – К., 2003. – Електронний ресурс: <http://referatu.net.ua/referats/7569/150367>
7. Безклубий І.А. До питання про юридичну природу договору факторингу // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №3. – С. 89-91.
8. Бервно С.М. Договір факторингу (цивільно-правова характеристика) // Право і безпека. 2006р. Вип. 6. – С. 122-126.
9. Харитонов С.О., Харитонова О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. – [Вид. 3, перероб. і доп]. – К. : Істина, 2011. – 808 с.
10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. №2664-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 1. – Ст. 1.
11. Берназ-Лукавецька О.М. Співвідношення договорів поруки, позики з кредитним договором / О.М. Берназ-Лукавецька // Адвокатура: минуле та сучасність: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (м. Одеса, 12 листопада 2016 р.). – О. : Фенікс, 2016. – С. 21-22.
12. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: [підручник] / [С. С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрік та ін.]; за заг. ред. С.С. Бичкової. – [3-те вид., змін. та допов.]. – К. : Алерта, 2014. – 496 с.
13. Селезень О. М. Факторинг – як метод управління дебіторською заборгованістю / О. М. Селезень // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Сер. «Фінанси і кредит» / Сумський національний аграрний університет. – Суми : СНАУ, 2014. – № 1. – С. 45.

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ З СУМІЖНИМИ ДОГОВОРАМИ

У даній статті проведено порівняльний аналіз особливостей кредитного договору з суміжними договорами, серед яких: договір позики та факторингу, визначено їх спільні та відмінні риси відповідно до норм діючого законодавства України. У статті розглянуті питання визначення поняття договорів позики, кредиту та факторингу, форма укладання вищезазначених договорів та їх істотні умови, проаналізовані сторони договорів позики, факторингу та кредиту.

Ключові слова: позика, кредит, кредитодавець, позичальник, факторинг, банківський кредит.

Берназ-Лукавецкая Елена Михайловна

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРА СО СМЕЖНЫМИ ДОГОВОРАМИ

В данной статье проведен сравнительный анализ особенностей кредитного договора со смежными договорами, среди которых: договор займа и факторинга, определены их общие и отличительные черты согласно норм действующего законодательства Украины. В статье рассмотрены вопросы определения понятия договоров займа, кредита и факторинга, форма заключения данных договоров и их существенные условия, проанализированы стороны договоров займа, факторинга и кредита.

Ключевые слова: заем, кредит, кредитор, заемщик, факторинг, кредитный договор.

Bernaz-Lykavetskaya Olena Mihailovna

COMPARATIVE ANALYSIS OF A CREDIT AGREEMENT WITH CONTERMINAL AGREEMENTS

This article highlights a comparative analysis of the characteristics of the credit agreement with conterminal agreements, such as: loan and factoring agreement; defines their common and distinctive features according to the norms of current legislation of Ukraine. The article deals with the definition of loan, credit and factoring agreements, form of signing of these agreements and their essential terms, reviews the parties of the loan, factoring and credit agreements.

Keywords: loan, credit, lender, borrower, factoring, credit agreement.